Качина ферма1 в нашому селі стояла на горі, якраз над річкою Сухим Ташликом.

Господарювала там старенька жінка Ганна Іванівна, або, як її називали в селі, баба Ганя. Років п’ятнадцять, якщо не більше, розводила вона качок. Ставили Ганну Іванівну і до іншої птиці, проте вона не хотіла, казала, що кури й гуси — то суща морока2, дуже шкодлива птиця3. Так і бігай за ними, так і приглядай, бо лізуть то на левади, то на пшеничне поле; де що зійде — вищипають до корінця. От качечки — золоте діло4!

І починала Ганна Іванівна вихваляти свою породу так званих глинястих качок, руденьких, завезених аж із Полтави. Усім розказувала, які вони в неї розумні, які слухняні та ненабридливі. Справді, качки не дуже надокучали їй.

Рано-вранці, коли баба Ганя виходила із своєї сторожки5 і відчиняла ворота ферми, птахи збиралися в гурт і йшли до берега. Цілий день хлюпались на річці, виловлювали там ряску, щось добували собі із дна, із теплого мулу. І тільки ввечері, коли сутеніло над берегами Ташлику, поверталися до ферми.

От попереду гордовито виступає старий обважнілий6 селезень7. У нього на крилах темно-синє, з перламутровим відблиском пір’я, дві білі подушечки на щоках — бакенбарди. Він рівно й високо несе голову, зрідка оглядається на свій табун і поважно крякає. Товста качка-матрона8, що йде за ним, киває головою, ніби говорить: "Так, так, батечку! Передам, передам негайно, щоб підтяглись!" Вона теж крякає, тільки стримано, щось лопоче9 молодшій качці, а та киває, погоджується, слухняно підкрякує, і вже видно, як наказ батечка-селезня передається довгим живим ланцюжком аж до берега, де ще пірнають один попід одного молоді, ласі до купання качури. Ніяк їм не хочеться вилазити з теплої вечірньої води.

А тим часом тягнеться стежкою10 довга качина низка. Перші вже заходять у двір, а молодняк ще тільки вибирається на берег, общипується, прихорошується, залишає на вгрітій землі мокрі лапаті сліди.

— Тась, тась, тась! — кличе останніх баба Ганя.

Вона стоїть на воротях — стара маленька жіночка. Видно лише її хустку та широку рясну спідницю, та ще те, як вона склала руки на грудях — милується птицею. Качки відгукуються на її голос, шульпотять, перебирають ногами швидше, і бабуня говорить: "От розумники, от золоті мої діти!"

І зачиняє за ними ворота.

На подвір’ї качки збираються в тісний гурт, довго вмощуються, всідаються на траву, чистять дзьоби, пір’я, стиха перемовляються. Потім ховають голови під крила і — засинають.

Ніч покриває їх темрявою, теплим туманом, роса лягає на землю, а вони сплять собі, ніби купа сірих горбочків, і сниться їм річка, плюскіт м’якої літньої води, жирні пуголовки11 у прибережних затоках.

Ніколи баба не чула, щоб хтось тривожив птицю вночі.

Та якось удосвіта, тільки вона прокинулась у сторожці і зібралась іти до птахів, раптом озвалась, задеренчала12 шибка.

Щось фуркнуло попід вікнами, скрикнули разом качки, забили крилами, заметалися по всьому подвір’ї.

Сліпа й гаряча від сну, вискочила баба з комірчини. А на фермі пір’я літає хмарою. Качок закружляло й розкидало хтозна-куди. Ситі й неповороткі, позастрявали вони в кущах, в перекинутих відрах, між

планками старенького плоту. Б’ють крилами, гребуть у повітрі лапами, викахкують, аж захлинаються.

І бачить баба, щось руде й перелякане шмигнуло в дірку під плотом, потягло в зубах качку.

— Лисиця! — сплеснула баба руками. — А щоб тобі добра не було! Злодійко! Віддай качку, кажу тобі!

Пригнулась, схопила палицю і пошпулила13 на лисицю. Та не попала.

Швиденько почовгала14 за нею.

Коло самої ферми починався колгоспний лан, якраз наливалося жито, високе й густе. Туди, через дорогу, і подалася лисиця, волочачи за собою качку. Баба знов жбурнула15 палицю. Лисиця, видно, злякалась. Присіла, неспокійно забігала очима. Вона була ще молода, полохлива і ніяк не могла впоратись із такою важкою здобиччю.

— Ачу! — крикнула баба.

Лисиця кинула качку, злодійкувато крутнулась, дзявкнула по-собачому і побігла в жито, низько опустивши хвоста.

Баба Ганя підібрала качку. Думала, що нежива. Але качка, хоч і слабо, стріпнула крилом, шарпалась, розтуляла то одне, то друге око.

"Очунює!"16 — зраділа стара. Правда, коли пустила качку на землю, та лягла на бік, якась приглушена й пом’ята, і крило розпустила віялом. Тут господарка додивилась, що в птахи переломана ніжка.

— От нещастя! — забідкалась баба і почала сварити лисицю, — Що ж ти наробила, окаянна душа! Скалічила мені руденьку! Найкращу несучку!

Постояла, зітхнула баба і вже спокійніше мовила:

— Ну, нічого. Спробую тебе підлікувати.

Забрала качку в свою сторожку. Перев’язала їй марлею ногу, щоб рівненько зросталась, і пустила під лаву. Настелила в кутку соломи. Та все заглядала туди, гомоніла, розпитувала її:"Що ж тобі дати, сердешна? Може, зерна? Чи трави з берега? Чи води свіженької підлити? От клопіт мені, ти ж нічого не їси!"

Качка й справді не хотіла їсти. Тихо й сумно сиділа під лавою, не ворушилась. Часто засинала, і в неї, сонної, голова сама виповзала з-під крила і потихеньку опускалась вниз, аж поки не стукала дзьобом об долівку. Тоді качка скрикувала, злякано билась у кутку, — мабуть, їй снилася лисиця.

На другий чи третій день вона трохи очуняла. Зашаруділа в соломі. Боком, розпластано поповзла до миски, підпихаючись крилом. У неї, очевидно, страшно пересохло в горлі. Вона довго, з оторопілим17 виглядом пила воду, важко віддихувалась і тут же заснула над мискою.

Ще минуло день-два, і качка почала вставати. Низько, аж до землі, припадала на одне крило, та все-таки виходила з-під лави. Дибуляла18 по комірчині, вибиралась навіть у сіни і там ловила собі під порогом жуків.

Баба називала її Кривенькою. Бо видно було, що так і доведеться пташині весь вік шкандибати19.

— Тась-тась! — кликала її Ганна Іванівна і несла до лави повну пригорщу пшона.

Кривенька весело кахкала, спиналася на здорову ногу і шкутильгала до баби, зазираючи їй у руки дробинками чорних живих очей.

Пір’я на ній, що злиняло було й вицвіло, тепер знову розгладилось, стало туге й блискуче. Словом, одужала Кривенька.

І баба Ганя пустила її до гурту. Пустила, та не знала, який матиме клопіт.

Тільки Кривенька задибуляла до качок (а від хвилювання й каліцтва вона падала і плуталась у траві), весь табун раптом закрякав, загомонів — неспокійно, стривожено, затряс на неї дзьобами. "От тобі й на! — здивувалась баба. — Свою не впізнали? Та гляньте, це ж ваша!" А табун гомонів, наступав, погрозливо витягав шиї.

Кривенька злякалась. Вона присіла. Тихо, скривдженим голосом озвалась до своїх: "Невже забули? Це я, руденька". Підвелась і знов пошкандибала до гурту. Птахи захвилювались ще дужче, і коли Кривенька придибуляла до них і покірно схилила голову, найсердитіші — а то були старі товстобокі несучки — одна поперед одної вихоплювалися із гурту20 і скубли, відганяли її.

— Та чи ви здуріли! — обурилася баба.— Цілою оравою21 — і на кого? На скалічену птаху!

І подумала баба: може, Кривенька й досі пахне лисицею?

Поки бабуня роздумувала, качки бунтували, скрикували, вже й молоді почали вибігати з гурту, щоб і собі вскубнути22 калічку. І тільки селезень-вожак гордовито стояв осторонь, згори поглядаючи на

збунтоване птаство. А коли купою підбігали до Кривенької, він різкувато крякав, сварився, і птахи відступали назад.

Потім селезень забив крилами, гукнув на весь вигін.

"Годі! — так можна було зрозуміти його сигнал. — На річку пора!"

Ще якусь мить табун кричав, невдоволено товкся на місці і все-таки, видно, прийняв Кривеньку. Бо коли вона підвелась і якось принижено, винувато задибала слідом, на неї вже не накидалися, не шипіли, хоч, правда, і поглядали в її бік не дуже ласкаво.

Потяглась Кривенька за всіма до води.

Мабуть, їй гірко було шкутильгати останньою, але вона розуміла: тепер їй завжди тут місце, десь позаду-позаду...

Табун вже спустився до річки, давно вже купається під вербами, а Кривенька повзе ще горою, де смажить сонце23. Присяде, відпочине трохи і потихеньку дрібоче далі. Останньою поверталась вона й на ферму.

І баба Ганя тривожилась: чи не підстереже її лисиця, не схопить знов, нещасну, десь у бур’яні?

Бабине серце тривожилось недаром.

Одного вечора Кривенька не повернулась на ферму. Не було її й наступного дня, не було цілий тиждень. "Пропала моя сердега", — з жалем подумала баба Ганя. Та якось в обід, в найбільшу спеку, коли всі качки купались на річці, стара почула під вікном сторожки знайоме крякання. Так тихо, лагідно подавала голос тільки її Кривенька.

Вибігла баба на подвір’я і охнула. Знайшлась! Стоїть руденька птаха, головою припадає до землі, ніби кланяється чи просить у баби пробачення. І як схудла! Наче аж висохла, і пір’я на ній настовбурчилось, як і тоді, коли хворіла.

— Де ж ти була? — заохала баба. — Де ти пропадала? Мабуть, нічого ж не їла?

Винесла з комірчини води, насипала проса.

І качка одразу накинулась і на воду, і на просо, шульпотіла, визбирувала дзьобом корм, а потім запивала водою. Наситившись, вона ще раз покланялась бабі і глянула на неї так, як уміють дивитися тільки птиці: голову схилила набік і одним оком уважно зазирнула старій у лице.

Кривенька ніби щось очікувала, ніби питала дозволу: ну, то я піду, добре?

— Та йди, йди, голубонько, — промовила баба. — Тільки бережи себе, повертайся з качками.

Але в тім-то й секрет, що Кривенька не повернулася. Ні ввечері, ні на світанку. Прибилась вона на ферму тільки через три дні і знов у гарячий полудень.

Схудла ще більше, здається — пилом сухим припала.

"Де вона блукає? — сушила собі голову баба. — Може, в бур’янах ховається?"

Нагодувала Кривеньку і, коли та пошкандибала з подвір’я,— за нею. Це не сподобалось качці. Вона стала, витягла шию і стурбовано крякнула на бабу Ганю. Мовляв, не треба, не ходіть за мною. Жінка

одвернулась, ще й рукою загородилась: та йди собі куди хочеш. У мене своєї роботи до пропасті!24 Он каченят малих дві сотні, і кожне доглянути треба!.. Але тільки руденька зашкандибала, баба нишком подубуляла услід. Качка знову зупинилась. Ще раз сердито крякнула на господиню.

— От Господи! — відмахнулась Ганна Іванівна. — Та я хочу шпаків поганяти. Гат-тя! Бач, як всілися в людей на шпанку!25 Аж гілля угинається. Пірг-гай!

Стара затрималась трохи на стежці, а Кривенька тим часом пригнулась і шуснула в кущі26, в густу траву. Швидко, як тільки могла, тікала вона від баби, пірнала під листя, змійкою повзла між полином. Качка зникла, сховалася в гущині, баба лише бачила, як десь попереду легенько схитувались вершечки бур’яну. По тих вершечках, що кивали їй, баба й гналась за качкою, мліла на спеці, заплутувалась у рясній своїй спідниці, але все-таки не відставала./span>

Довго вони кралися в берег. Пригінці27, перебіжками28, ховаючись одна від одної. Птиця раз у раз прислухалась, виглядала з трави: чи ніхто не стежить? І тільки вона визиркувала — бабуня враз присідала й ховала голову в бур’ян.

Словом, обхитрила баба Ганя Кривеньку. Підгляділа, де вона обжилась. А качка вибрала собі місце гарне. За осокою, на острівці, стояла трухлява, поколота від старості безверха верба. І якраз над водою чорніло в ній просторе дупло. Туди й полізла качка.

— Ач яка мудра! — усміхнулась бабуня й витерла хусткою піт. — Ловко ти влаштувалася!29 Над водою! Прямо з річки — в дупло. Там тебе ніхто не дістане — ні лисиця, ні хом’яки. Живи!

Рада за птаху, заспокоєна почовгала баба Ганя потихеньку до ферми. І думала дорогою, що Кривенька, мабуть, нанесла в гнізді яєць, бо з дупла виглядало пір’я й сухе, втоптане листя.

Минув ще з тиждень, а може, й більше. І от якось уранці почулося на порозі сторожки веселе дрібноголосе качине лопотіння.

Стара виглянула й від радості аж засвітилася. Дивиться — Кривенька не сама прийшла! Ціла сімейка з нею! Привела на ферму восьмеро маленьких жовтобоких клубочків і гукає в сторожку: "Приймайте! Ось нас скільки! Чи прогодуєте всіх?"

Прудкі пухнасті каченята, які народились на волі в дуплі, жваво лопотіли, щось визбирували на порозі та все пригортались до своєї матері, до її крила.

Баба Ганя стояла, мов заворожена, дивилась на ці пухнасті клубочки, що перекочувалися у неї під ногами, й щасливо зітхала.

"Ну й слава Богу, ну й добре! Не буде Кривенька самотньою".

Так, тепер у Кривенької був свій табун. Невеличкий, але дуже дружний. Тісною купкою мати з дітлахами йшла на річку, турботливо їх стерегла, повчала, а ввечері приводила додому.

Збирались на фермі й старі качки. Вони всідались окремо, коло жолобів30 з водою, а Кривенька з своїм виводком — поруч. Малі каченята одразу бігли до гурту, до старих качок, лізли на спину селезневі, клювали в ніздрі товсту нуднувату несучку, думали, що темні дірочки в її дзьобі — то мухи.

І ніхто не гнав малих, не скуб, навпаки — всі їх жаліли, чепурили, розпушували пір’ячко, всі бульботіли під ніс щось веселе. Мабуть, розказували смішні качині історії.

Кривенька дивилась на ті забави і вдоволено кахкала. Що не кажіть, а приємно бачити, як люблять твоїх дітей! Ростимуть вони в гурті, разом бігатимуть на річку, весело купатимуться під вербами, і ніхто з них не знатиме, як-то гірко плестись31 останньою, десь позаду-позаду.

1 Качина ферма — ферма, де розводять качок. 2 Суща морока — великий клопіт. 3 Шкодлива птиця — птиця, яка робить шкоду. 4 Золоте діло — вигідна справа. 5 Сторожка — хатина сторожа. 6 Обважнілий — товстий. 7 Селезень — самець качки, качур. 8 Качка матрона — найстарша качка, качка-мама. 9 Лопоче — тут: повідомляє. 10 Тягнутися стежкою — йти стежкою. 11 Пуголовки — личинки жаби. 12 Задеренчати — задзвеніти. 13 Пошпулити — кинути. 14 Почовгати, від човгати — йти, ледве переставляючи ноги, плестися. 15 Жбурнути — кинути. 16 Очунювати — видужувати, ставати здоровим. 17 Оторопілий — переляканий.

18 Дибуляти — йти перевалюючись. 19 Шкандибати — ледве йти. 20 Вихоплюватись із гурту — вискакувати з гурту. 21 Орава — зграя. 22 Вскубнути — вщипнути. 23 Смажить сонце — сонце пече, припікає.

24 Роботи до пропасті — багато роботи. 25 Шпанка — сорт вишні. 26 Шуснути в кущі — скочити в кущі. 27 Пригінці — нагнувшись. 28 Перебіжками — бігти з перервами. 29 Ловко влаштуватись — вигідно влаштуватись. 30 Жолоб — дерев’яна посудина у формі довгастого чотирикутника.

31 Плестись — повільно йти, відставати.